

ΠΑΝΔΗΜΙΑ ENANTION ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Καθώς το 2020 οδεύει προς το τέλος του, είναι αδιαμφισβήτητο πια ότι αυτό που μέχρι πρότινος μπορούσε να εκληφθεί μόνο ως σενάριο επιστημονικής φαντασίας, πλέον αποτελεί μια νέα σκληρή πραγματικότητα για την παγκόσμια κοινότητα. Η προσέγγιση των κυβερνήσεων απέναντι στο νέο δεδομένο της πανδημίας, λόγω και της φύσης αυτής, έλαβε τη μορφή ακραίων κρατικών παρεμβάσεων στο σύγχρονο τρόπο ζωής με μια σειρά απαγορεύσεων σε καθημερινές ανθρώπινες δραστηριότητες. Λογικό και αναπόδραστο αποτέλεσμα αυτού ήταν ότι στις κλίνες της εντατικής, εκτός από τις εκατοντάδες χιλιάδες των ασθενών, να βρεθεί και ένα σημαντικό μέρος των συνταγματικά προβλεπόμενων ατομικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ενδεικτικά, ζωτικής σημασίας ελευθερίες όπως η επιχειρηματική ελευθερία (άρθρο 5 παρ.1 Σ), η ελευθερία κίνησης εντός της χώρας (άρθρο 5 παρ.4 Σ), η ελευθερία του συνέρχεσθαι (άρθρο 11 Σ), η θρησκευτική ελευθερία (άρθρο 13 Σ), βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή σύγκρουσης και χρειάστηκε να υποχωρήσουν προς όφελος του δημοσίου σκοπού της προάσπισης της δημόσιας υγείας, όπως έχει συνταγματικά κατοχυρωθεί στο άρθρο 21 παρ. 3 Σ. Σε όλη αυτή την προσπάθεια αναχαίτισης των ανεπιθύμητων επιδράσεων του ιού, την πρωτοβουλία δράσεων κατείχε πρωτίστως η εκτελεστική εξουσία και δευτερευόντως η νομοθετική, η οποία ακολουθούσε νομιμοποιώντας τις όποιες πράξεις της κυβέρνησης (ενδεικτικά θα θυμίσω τον Ν. 4682/2020 που σύμφωνα με το άρθρο 44 Σ κύρωσε τις πρώτες σχετικές με τον κορονοϊό πράξεις νομοθετικού περιεχομένου). Ποιος ο ρόλος της δικαστικής εξουσίας όμως;

Ο νομικός παλμογράφος (ας μου επιτραπεί το καταχρηστικό χρησιδάνειο του όρου της ιατρικής επιστήμης) εντόπισε τις πρώτες ενδείξεις ζωής επί του ζητήματος της πανδημίας στη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου (Supreme Court) των Η.Π.Α. αναφορικά με το γόνιμο σε συγκρούσεις πεδίο της θρησκευτικής ελευθερίας. Ήδη από τις μέρες της πρώτης καραντίνας, το συγκεκριμένο δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί επί της νομιμότητας των περιοριστικών μέτρων που είχαν επιβληθεί από τις εκάστοτε αρχές στην εκδήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων στους σχετικούς χώρους λατρείας. Στην απόφαση *SOUTH BAY*¹, το δικαστήριο έκρινε ότι το τιθέμενο ανώτατο όριο συμμετοχής πιστών ανάλογα με τη χωρητικότητα του κάθε κτιρίου δεν παραβίαζε το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας, εφόσον ήταν αναγκαίο για την προστασία της δημόσιας υγείας και εφόσον ανάλογο όριο εφαρμοζόταν γενικώς σε παρόμοιες δραστηριότητες (θρησκευτικές και μη), συνεκτιμώντας ότι τη δεδομένη χρονική συγκυρία το κράτος βρισκόταν αντιμέτωπο με μια πρωτοφανή υγειονομική κρίση χωρίς να υπάρχει αποτελεσματική φαρμακευτική θεραπεία ή εμβόλιο κατά του ιού. Ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει η τελευταία νομολογιακή μεταστροφή επί του θέματος, ύστερα και από την απόφαση της 25^{ης} Νοεμβρίου 2020². Ειδικότερα, σε αυτή την περίπτωση, το δικαστήριο τόνισε ότι εφόσον πλέον μετά από εννέα μήνες δεν μπορεί να προβληθεί το στοιχείο του αιφνιδιασμού ενόψει του κινδύνου της πανδημίας, δεν επιτρέπεται να παραμεριστεί, πόσο

¹ SUPREME COURT OF THE UNITED STATES, *SOUTH BAY UNITED PENTECOSTAL CHURCH, ET AL. v. GAVIN NEWSOM, GOVERNOR OF CALIFORNIA, ET AL.*, May 29, 2020

² SUPREME COURT OF THE UNITED STATES, *ROMAN CATHOLIC DIOCESE OF BROOKLYN, NEW YORK v. ANDREW M. CUOMO, GOVERNOR OF NEW YORK*, November 25, 2020

μάλλον να αγνοηθεί, η ισχύς και η σημασία του Συντάγματος για την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και με αυτόν τον τρόπο το νόμιμο και θεμιτό του όποιου περιορισμού θα πρέπει να ελέγχεται αυστηρά στα πλαίσια της αρχής της αναλογικότητας, αποτρέποντας τα όποια φαινόμενα αυθαιρεσίας από τις κρατικές αρχές. Υπό αυτό το πλαίσιο, μέτρο που ορίζει ανώτατο όριο συμμετοχής τα 25 (ή και 10 υπό προϋποθέσεις) άτομα μόνο σε θρησκευτικές δραστηριότητες, αφενός εισάγει αδικαιολόγητη διάκριση μεταξύ θρησκευτικών και κοσμικών δραστηριοτήτων (εφόσον ανάλογος περιορισμός δεν προβλέπεται για αυτές τις περιπτώσεις), αφετέρου αν και είναι πρόσφορο να εξυπηρετήσει το θεμιτό σκοπό της προστασίας της δημόσιας υγείας, παρόλαυτα δεν είναι αναγκαίο, αφού ο ίδιος σκοπός μπορεί να εξυπηρετηθεί το ίδιο ικανοποιητικά με την πρόβλεψη λιγότερο επαχθούς μέτρου (όπως η συμμετοχή των πιστών ανάλογα με το μέγεθος του κτιρίου), ενώ θεωρείται δεδομένο ότι ένας τέτοιος περιορισμός θίγει υπέρμετρα το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας των πολιτών, το οποίο δεν μπορεί να αναπληρωθεί με την αναμετάδοση των λατρευτικών εκδηλώσεων από την τηλεόραση. Σε σχέση, δε, με το γενικό συμφέρον της υγείας, το δικαστήριο καταλήγει ότι ένα λιγότερο δυσμενές μέτρο φαίνεται ανεκτό εφόσον δεν αποδεικνύεται από κάποιο στοιχείο ότι η συμμετοχή πιστών σε τελετές έχει συμβάλει στην εξάπλωση του ιού και εν τέλει έκρινε παράνομο το συγκεκριμένο μέτρο του κυβερνήτη της Νέας Υόρκης. Παρόμοιο ζήτημα ανέκυψε και στην ελληνική νομολογία, όταν κατατέθηκαν αιτήσεις ακύρωσης για την απαγόρευση της άσκησης θρησκευτικής λατρείας αλλά το Συμβούλιο της Επικρατείας δεν έκρινε την ουσία των υποθέσεων και τις απέρριψε για τυπικούς λόγους (ΣτΕ 1294/2020, 1295/2020).

Η απόφαση αυτή του δικαστηρίου των Η.Π.Α είναι αν μη τι άλλο τολμηρή, αλλά μήπως είναι και το έναυσμα για μια άλλη νομολογιακή προσέγγιση εγγύτερα στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων; Αυτό μένει να αποδειχτεί. Πάντως φαίνεται η δικαστική εξουσία να δηλώνει παρούσα στη διαχείριση αυτής της κρίσης. Και ενώ μπορεί η εκτελεστική εξουσία να διαθέτει εκείνα τα εργαλεία ώστε να ανταποκρίνεται ταχύτερα στις όποιες επιτακτικές ανάγκες επιβάλλονται από την κατάσταση της πανδημίας, αυτό όμως δεν μπορεί να της αποδώσει τα σκήπτρα της απόλυτης εξουσίας μέσα σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα. Και η συγκεκριμένη κατάσταση έκτακτης ανάγκης δεν θα μπορούσε παρά να εξελίσσεται εντός του πλαισίου που προβλέπει το Σύνταγμα. Χρέος των δικαστηρίων σε τέτοιες απαιτητικές συνθήκες είναι να διασφαλίζουν την τήρηση των κανόνων του καταστατικού χάρτη του κράτους, εκπληρώνοντας το καθήκον τους ως θεσμικό αντίβαρο στην άσκηση κρατικής εξουσίας.

Δήμος Γεωργακόπουλος

Ασκούμενος Δικηγόρος